

Beskrivningen ingår i Kongl. Svenska Vetenskaps Aacademiens handlingar för år 1706)

"Ett hus av 12 ~~binningar~~ har 11 väggerum och 12 par sparrar. Spänne kalla rummet mellan 2 par sparrar Några göra för fattigdoms skull spännen bredare än väggerummen, varigenom de väl spara några sparrar, Men taket bliver därigenom desto svagare.

Emellan varje par sparrar ~~xxxxxxx~~ eller varje väggerums bredd är tre alnar, alltså bliver en byggnad med 11 väggerum 33 alnar eller 1 1/2 kvarter ^{man} ~~är~~ i anseende till hörnstolparnas halva tjocklek.

På sparrarna slås läkten fast med spik, 1/2 aln ifrån vartannat att räkna ifrån mitten av det ena läket till mitten av det följande.

Det är ock ett annat sätt att bekläda sparrverket, som brukas i Färs. härad och i andra skogsbygder. Det är att bruka ravel i stället för läkten Härtill användes mest lätta träslag såsom lind ask och hassel. De fästas med den tjocka änden vid läjden nederst och med den klenare änden vid takåsen örst. Detta kallas långravel eller ståndravel. Tvärs öfver denna fästes så tvärravel, alltså i samma riktning som läktena och på samma avstånd från varandra.

Först häftas 2 rader sidoåsar på sparrarna längs åt taket antingen med starka vidjor eller med goda verehorns naglar, varigenom ~~xx~~ ~~xx~~ man spar spiken. I Färs härad brukas ek eller bok till sidoåsar. Stora läkten måtte ock kunna ~~xj~~ ~~xx~~ därtill tjäna. Långravlarna bindes fast med bast eller vidjor vid sidoåsarna, alltså på två ställen. Vidden mellan ett par långravel är 1 1/2 kvarter vid pass.

På det att ståndravlet ej må skrida, glida med ändan utom läjden där nere, slås antingen ett läkte med naglar ytterst på läjdens övre sida eller ock sättes där några naglar 1 aln från varandra en tvärhand höga, emellan vilka flätas liksom en gärdesgård av käppar. Sist bindes tvärravel tvärs öfver långravlet knappt en halv aln från vartannat.

Att takskägget må bliva desto mera sammanpressat och således starkare brukas ett träd, som kallas skunkbord och på somliga ställen avajsaträd. Allmogen gör därmed sålunda. I yttre änden av läjden slås starka naglar 3 eller 4 alnar från varandra, vilka hava sådana huvud som på ett klädräcke (klädhängare), därpå lägges ett starkt läkte, vilket gör, att taket nederst bliver lagom tunnt, som annars skulle streta som en borste.

Varest man har starka väggar kan det gå an, men våggarna förvaras bäst för slagregn på det sättet som en del ståndspersoner och även allmogen mest brukar i Göinge ~~xxxx~~ härad och Blekinge, nämligen bjälkarna sättas ej in i stolparna med tappar, vilka utanför förnaglas, utan med helt huvud.

I stolpen göres en gaffel och på bjälken en hals, som faller med i gaffeln, och bjälkhuvudet bliver $1/2$ aln långt utanför stolpen (Det vore bättre, om huvudet vore till en aln och mer utanför stolpen. ty ju större takfoten bliver, ju mindre skämmas vaggarna av vätan. På dessa bjälkhuvud lägges skunkbordet, varpå ståndravlet stannar (stöder). Vill man dessutom på var sparre slå fast med goda 5 tums spikar en skarv eller s,k, skalk, som räcker till skunkbordet, så bliver taket nedanför lejden desto starkare.

Långhalmskärvarna läggas nu så tätt intill varandra, som taket skall vara tjockt till. Banden lösas av och bortkastas. Halmen jämnas ut, och tvärsöver honom läggas täckravlar (raftar), vilka äro hassalkäppar så tjocka som ett finger. Sedan bindes raftarna och tillika halmen fast med vidjor vid läkten eller tvärravlen.

Täckare påstå, att intet skall vara segare och bättre till vidjor eller tillingar än röd vide, därnäst vit, sedan björk och en, men hägg, sälj och pil äro sämst. På slätten, besynnerligen vid herrgårdar har jag sett ett slags pil, som kallas tysk pil (korgpil). De unga skotten därav äro långa, smala och sega. Bladen äro smala, glatta, hela i kanten, blågrå under och sitta parade.

Vidjor och tillingar skäras bäst mellan Lars- och Michelmässan. De böra vara halv- eller segtorra, innan de skola brukas, ty annars låta de sig inte så väl vridas. Skulle de ock vara gamla och för torra, böra de läggas för en dag i blöt, innan de vridas och brukas.

På vidjans smala ända göres en ~~axaxåla~~ ögla, sedan stickes storändan ned genom halmen vid höanden och uppigen vid den vänstra, sålunda att den nerunder infattar ett läkte eller tvärravel och ovan till täckesraften. Där stickes storändan genom förr omtalade ögla, och sedan halmen blivit släntad i stubben med handen, snöres hårt åt och slås en knut på vidjan ovanför ögla, varefter storändan stickes två gånger under, så hålles den fast. Sålunda förfäres med det ena lagret efter det andra, nämligen så att ~~för~~ vart läkte eller tvärravel häftas ett lag halm med fina raftar medelst 10 eller 12 vidjor emellan vart par sparrar.

Det stycke tak, som på en gång bindes, kallas ett stig ("sti"). Ett stigs bredd är merendels ej större än över 2 spänne, det är 6 alnar, dels därför att en lång tvärstege inte allestädes kan brukas t. ex. i takvråerna (svinglarna), dels ock efter man ej på alla orter har förråd och tillgång på längre träd. Dock hava somliga 9 till 12 alnar uti ett stig, vilke har den förmånen, att man dymedelst undviker några skarvar och öknings på taket.

3x Tvärstegen (täckesstegen), på vilkens undre ås täckaren står, då han förrättar sitt arbete, göres av 2 runda träd av 3 eller $3\frac{1}{2}$ tums tvärlinje med 4, 6 eller 7 spolar vid pass 2 alnar mellan varje spole. Han ligger tvärs på taket, bunden vid ändarna med rep, som göres fast vid ryggåsen.

Vid takskägget lägges tvärstegen med ena änden på en vanlig steg och med en andra på en lagsmed ("lassme") eller en annan stark stång, som villar på skunkbordet eller på lejden. Alltefter som taket växer kultras (vältes, ^{rullas} snurras) ~~stängs~~ täckesstegen runt längre uppåt och medelst det samma svepas repen omkring ändarna ("Äresvep") (Halvslag). När nu repen läggas på den övre tvärstegsåsen, så hänger han fast.

Taken göras ~~här~~ ett och ett halft kvarter tjocka emot söder och väster men mot norr och öster är ett kvarter nog. Ty de norra taken är ~~starkt~~ långvarigast, därefter de östra, sedan de västra och minst varaktiga de södra.

I Kalmar hövdingadöme utåt sjökanten tröskas aldrig den halmen, som skall brukas till ^(till) täckning och den nyttjas därtill, sedan axen blivit avhuggna med bila. Sådan halm är icke allenast varaktigare utan kan läggas också mycket tunnare på taket än den tröskade. Ja, man har sett hus i denna orten, som varit ruttna till stolpar, syllar och skifter och måst således till sina väggar omlagas. Men det gamla taket har lika fullt kunnat brukas till ny täckning.

Förutom halm brukas ävenledes rör (vass), och sjösäv, På Gottland brukas agn (?). Fattiga borgare i Lund betjäna sig av kumminstjälkar i brist på bättre ämne. Rören (vassen) skall skäras emellan Lars- och Michelsmässan ty förr äro de ej mogna. Men skäras de senare bliva de sköra. Säven skäres vid samma tid, då hon skall vara fylligast.

En stor olägenhet har lantmannen av storm, som besynnerligen fördärvar takskäggen, sedan de blivit något gamla. Detta söka somliga att förebygga i det de uppsöka den styvaste ~~hax~~ halmen till takskägget, vilket dessutom står bättre mot storm, om det inte räcker mer än ett kvarter ut om skunkbordet. Men det säkraste är att göra takskäggen av rör, vilket synes mig ~~vara~~ vara ett så gott ^{och} nyttigt hushållsgrepp, eftersom det allmänligen är obekant

Sedan taket är lagt slås det så jämnt och slätt, som vore det hyvlat. Hårtill brukas ett verktyg, som kallas täckesvraka, vilket är ett tunt något krokigt bräde av bokträd, 5 kvarter långt och 1 kvarter brett, var-~~ki~~ärpå är ovan till vid ena änden ett långt, krokigt skaft och vid den andra en underifrån uppslagen spik, varp den upphänges, medan täckaren har annat att sköta. Inunder är räfflor tvärs över.

Om täckaren skall göra starkt arbete, så kan han, hulpen av en hantlangare, ej täcka mer än 1 och ^{halv} 1/2 högst 2 stig om dagen. Han får en halv styver till betalning ~~för~~ vart varv, lag eller band tvärs över ett stig av 6 alnars bredd, och kosten till, men skall han arbeta på egen kost, får han dubbelt penningar.

Att säga noga hur mycket halm behövs till ett stig t.ex. av 6 alnars bredd och av lika höjd är inte alltid så lätt efter som *Kärvarna*

Att säga noga, hur mycket långhalm behöves till ett stig, t.ex. av 6 x alnars bredd och av lika höjd är ej alltid så lätt, när kärvarna ej göras lika stpra på alla ställen, utan äro hos ~~somliga~~ ~~xx~~ ~~xxxx~~ ~~somliga~~ ~~xx~~ somliga $\frac{1}{2}$ aln och hos somliga mer. Dock om kärvarna äro omkring 5 kvarter, så behövs till det nyssnämnda stiget omkring $5 \frac{1}{2}$ trave (å 20 kärvar), men äro de allenast 3 kvarter fordras $7 \frac{1}{2}$ trave. Gå alltså 9 kärvar av det förra slaget och 12 av det senare till vart band.

Takmossa Mossa

De östra och västra taken bliva lika lätt och snart mosslupna, dock ej så lätt som de norra, men allra minst de södra.

Man skulle lätt kunna tro, att mossan befordrar takens förruttnelse, efter den länge behåller vätan hos sig och sällan torkar. Men hushållare bevisa med egna rön, att de taken äro långvarigast, som jämn och mest äro mossade.

Ving- eller vindskenor

På gavelsparrarna häftas ving- eller vindskenor, som hålla taket fast, att de ej må brytas av storm. De äro bräden, som kallas tätt intill halmen med vred (virvlar eller kråkor - i Hov "vrioler"-, vilka fästas med naglar vid sparrarna. Men för lejden skäres ett hak uti vingskeden, och för vart lag eller band borrar ett hål i vingskeden, varigenom ett stycke av rafte utstickes.

Ryggning

Till ryggning av taken är torv bäst, ty han kan ligga i 10 eller ~~fix~~ fler år och giver taken ett vackert utseende. Men är grönsvålen lös och småmullig t.ex. på sandaktiga orter, är bättre att förvara ryggningen med vårdträd, varav 2 och 2 äro hopnaglade såsom ett grekiskt A, så att ändarna ligga på ömse sidor av taket. Men det ser inte väl ut och halmen, som därunder ~~ligg~~ lägges, måste med besvär förnyas eller upphöjas åtminstone vart år.

Somliga lägga och fastbinda hela kärvar till ryggning, och då skall ingen torv vara nödig, men jag har ej sett sådant, mindre rönt huru eller med vad nytta sådant göres.

Torven skäres på betesmarker vid vatten, därest jordmånen är jämn, fet och fast.

(Här gives en beskrivning på ~~xx~~ torvskärningen ~~xxx~~ och på redskapet som användes, men båda äro så olika mot dem som brukas i nordvästra Skåne, att jag utelämnar dem, och söker i stället ge en skildring av metod och redskap som brukas i våra orter)

Haller

Hur torven lägges

Torven häftas med grässidan uppåt på ett bräde med däri inslagna spetsiga pinnar och med ett rep, fäst i brädets övre ända och drages upp på taket på en lång steg, till ryggningen. Här befinner sig en man, som ~~xxx~~

välver torven över på ryggningsen, så att den ligger lika långt ned på båda sidor och så att den ena torvens kant kommer att ligga något över på den andra.

När taket är färdigt

På somliga ställen "slår" man taket jämnt med ett redskap, som kallas täckesvraka. Detta är ett tunt något krokigt bräde av bokträ 5 kvarter långt och en kvarter brett, varpå är ovan till vid ena änden är ett ganska långt krokigt skaft och vid andra änden ett underifrån genomslaget spik, varmed vrakan upphänges, medan täckaren har annat att sköta. På undersidan är brädet räfflat på tvären.

Men i nordvästra Skåne skär man taket på sned vid stubben med en tunn och mycket vass kniv och efter ett lagom långt bräde, som får tjäna som linjal. Detta arbete är en konst och kan nästan sägas vara kulmen på takläggningen, och om täckaren kan den konsten helt och fullt - vilket är vanligt - så blir ett sådant vällagt halmtak mycket vackert. Takskägget skäres noga vinkelrätt mot taket.

Lika vackert blir ett tak, som är lagt med sjösäv. När taket lägges med vassrör, blir det kanske inte fullt så jämnt och vackert, men det är desto varaktigare.